

Τεχνητή Νοημοσύνη και Ορθόδοξη Θεολογία στο Aristotle Innovation Forum

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Θεσσαλονίκης

Την εκτίμηση ότι η έννοια του «κατ' εικόνα» μπορεί να λειτουργήσει ως ένα πνευματικό όριο, απέναντι σε κάθε αντίληψη που προσπαθεί να μειώσει τον άνθρωπο σε επίπεδο μηχανισμού ή να τον θεωρήσει αντικαταστάσιμο στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης (TN), διατύπωσε ο [Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Φιλόθεος](#), μιλώντας σήμερα σε εκδήλωση στο πλαίσιο του Aristotle Innovation Forum (AIF), με τίτλο «Thinking Machines, Praying Humans: AI Through the Lens of Orthodox Theology».

«Το “κατ' εικόνα (Θεού)” νομίζω πως είναι δηλωτικό σχέσης και φανερώνει ότι ο άνθρωπος δεν είναι ένα προϊόν, ούτε ένα άθροισμα συγκεκριμένων λειτουργιών, αλλά ένα μοναδικό και ανεπανάληπτο πρόσωπο, που η αξία του δεν εξαρτάται από την απόδοσή του, ούτε ασφαλώς από τη χρησιμότητα ή τις δυνατότητές του, αλλά από την ποιότητα της σχέσης του με τον Θεό και τον άνθρωπο (...) Η TN έχει έναν

μιμητισμό. Μιμείται εκφράσεις, μορφές ανθρώπινου διαλόγου και δημιουργικότητας και μερικές φορές το κάνει με επιτυχία. Δεν μπορεί όμως να φέρει από μόνη της το μυστήριο της προσωπικής ύπαρξης. Δεν μπορεί ν' αγαπήσει, να θυσιαστεί, να κοινωνήσει. Η TN δεν έχει συναισθηματική νοημοσύνη για αυτό και είναι άνευρα όσα αναφέρει. Δεν έχει αυτή την “πνοή ζώσα”, που έδωσε ο Θεός στον άνθρωπο» είπε χαρακτηριστικά ο κ. Φιλόθεος.

Κατά τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, αν οι άνθρωποι αρχίσουμε να μετράμε τον εαυτό μας μόνο με όρους αποτελεσματικότητας, ταχύτητας και απόδοσης, τότε υπάρχει ένας εξαιρετικά μεγάλος κίνδυνος: να χάσουμε αυτό που ονομάζουμε

εσωτερική ζωή, την πνευματικότητά μας. Πρόσθεσε ότι υπάρχει επίσης ο κίνδυνος να παραγνωρισθεί η αξία της προσωπικής συνάντησης, η αξία του σώματος. «Ο άνθρωπος δεν είναι μόνο μυαλό (...) Ο άνθρωπος οφείλει να διαφυλάξει την ελευθερία και την πνευματικότητά του μέσα σε έναν κόσμο όλο και πιο αυτοματοποιημένο, γιατί νομίζω ότι κινδυνεύουμε να πάθουμε αυτό που διαβάζουμε από τον Τζώρτζ Όργουελ στο τέλος της “Φάρμας των Ζώων”. Όπως εκεί μπερδεύονταν τα ζώα με τους ανθρώπους, να μπερδευόμαστε κι εμείς οι ίδιοι, δηλαδή οι άνθρωποι να γίνουμε μηχανές. Γιατί το μεγαλύτερο πρόβλημα δεν είναι αν οι μηχανές θα συμπεριφέρονται σαν άνθρωποι, αλλά μήπως εμείς αρχίσουμε να συμπεριφερόμαστε σαν μηχανές και να ζούμε σαν μηχανές» σημείωσε και πρόσθεσε ότι η ΤΝ δεν αποκλείεται κάποτε να δημιουργήσει μια νέα θρησκεία ή θεότητα ή και να αποθεωθεί και η ίδια ως νέος θεός.

Σύμφωνα με τον Αρχιμανδρίτη Αρίσταρχο Γκρέκα, δρ. Θεολογίας και αναπληρωτή καθηγητή στο τμήμα Θεολογίας της Θεολογικής σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, το κρίσιμο ερώτημα δεν είναι μόνο το τι

μπορεί να κάνει η μηχανή, αλλά προς ποιον προσανατολίζεται ο ίδιος ο άνθρωπος. «Ο άνθρωπος, ως ψυχοσωματική ενότητα, ζει τη σχέση με τον εαυτό του, με τον συνάνθρωπο και με το Θεό. Μέσα από αυτή την πραγματικότητα ενεργούν το λογιστικό, το θυμικό και το επιθυμητικό της ψυχής και του ανθρώπου ή ο νους και η καρδιά, από τα οποία γεννώνται συναισθήματα και προσωπικό βίωμα (...) (Ο άνθρωπος) είναι μια ζώσα ύπαρξη που γεννάει συναισθήματα. (...) Η ΤΝ αντίθετα βασίζεται στην επεξεργασία δεδομένων, στην αλγοριθμική ανάλυση και στη μίμηση μορφών διαλόγου ή συναισθηματικής εκφράσεως. (...) Το ουσιαστικό ερώτημα λοιπόν παραμένει: ποιος βιώνει; Ποιος αγαπά; Ποιος πονά; Που έχει συναίσθημα; Ποιος προσεύχεται; (...) Το κρίσιμο ερώτημα είναι προς ποιον προσανατολίζεται ο ίδιος ο άνθρωπος. Μήπως εμείς αρχίζουμε να μιμούμαστε τις εφαρμογές και τον τρόπο “σκέψης” τους; Μήπως κάτι που εμείς φτιάξαμε αρχίζει να μας επηρεάζει;» διερωτήθηκε ο κ.Αρίσταρχος, προσθέτοντας ότι οι άνθρωποι αλληλεπιδρούμε ολοένα περισσότερο με εφαρμογές και εργαλεία ΤΝ, που δημιουργούν συναισθήματα, χωρίς όμως να τα έχουν.

Ζώντας σαν ασταμάτητες μηχανές

Μήπως η τεχνητή νοημοσύνη ενισχύει την τάση να βλέπουμε τον άνθρωπο περισσότερο ως λειτουργικό σύστημα και λιγότερο ως πρόσωπο; στο συγκεκριμένο ερώτημα του πατέρα Γρηγόριου-Τηλέμαχου Σταμκόπουλου, διευθυντή του Εργαστηρίου Ψηφιακής Καινοτομίας στη Θεολογία και τον Πολιτισμό του ΑΠΘ, ο καθηγητής Κοινωνικής Θεωρίας στο Τμήμα Θεολογίας του ΑΠΘ, Χρήστος Τσιρώνης, απάντησε ως εξής: «Η ΤΝ στην πραγματικότητα δεν ενισχύει καμία (τέτοια) θέση (...) Ό, τι βλέπουμε και κατανοούμε σήμερα δεν υπάρχει αυθύπαρκτο, αλλά κατασκευάζεται, διαμεσολαβείται, νοηματοδοτείται από εμάς, μέσα στον πολιτισμό μας (...) Ένα τεχνολογικό μέσο δεν επιβάλλει στον άνθρωπο να το αντιμετωπίζει ως θεοποιημένη πραγματικότητα, ούτε να υποβιβάσει την αξία του ανθρώπου. Υπάρχει για να εξυπηρετεί τα συμφέροντά μας και να εκτελεί εργασίες γρήγορα και αποτελεσματικά, χωρίς λάθη, χωρίς δισταγμούς, χωρίς συναίσθημα». Πρόσθεσε ότι τα λάθη, ο πόνος, η μετάνοιά μας και η προσπάθεια να γινόμαστε διαρκώς καλύτεροι, είναι αυτά που τελικά μας κάνουν ανθρώπους, διότι μέσα από την ευαλωτότητα και την ταπείνωση, ανυψωνόμαστε. Όταν όμως ακολουθούμε μια πορεία μέτρησης του ανθρώπου σε όρους αποδοτικότητας, τότε η εργαλειοποίηση του κόσμου μας ακολουθείται από την εργαλειοποίηση των σχέσεων και καταλήγει στην εργαλειοποίηση του ίδιου του ανθρώπινου προσώπου. «Η ΤΝ είναι ένα πολύ ισχυρό τεχνολογικό επίτευγμα, που μπορεί να βοηθήσει καθοριστικά την ανθρωπότητα, εφόσον βέβαια δεν την υποκαθιστά» υπογράμμισε.

Κατά τον κ.Τσιρώνη, ένας σημαντικός κίνδυνος εδράζεται στο ενδεχόμενο να

αντιμετωπίζουμε εμείς οι ίδιοι τον εαυτό μας σε όρους λειτουργικού συστήματος. Αν όμως δεν είμαστε εμείς οι άνθρωποι παρόντες στην κοινωνία, μέσα στους κοινωνικούς θεσμούς, η κοινωνία θα καταστεί ένα δίκτυο ηλεκτρονικών συστημάτων. «Και δεν φταίνε αυτά (...) αν εμείς επιλέγουμε για τον ίδιο μας τον εαυτό να ζούμε περισσότερο ως ασταμάτητες μηχανές, απ' το να βιώνουμε την ανθρωπιά μας. Ας λάβουμε αυτή την αφορμή και την ευκαιρία να (...)αντιμετώπισουμε την πραγματικότητα με γενναιοδωρία και καλοσύνη» τόνισε ο κ.Τσιρώνης.

Από κοινωνίες προσώπων σε κοινωνίες απόδοσης

Ο κ.Τσιρώνης διατύπωσε ακόμη την εκτίμηση ότι ίσως βρισκόμαστε μπροστά στη

διαμόρφωση ενός νέου ανθρωπολογικού προτύπου, διευκρινίζοντας πάντως ότι δεν θεωρεί πως αυτό είναι μονόδρομος. «Ο άνθρωπος αρχίζει όλο και περισσότερο να αντιμετωπίζεται ως ένα σύστημα που πρέπει να είναι συνεπώς αποδοτικό, μετρήσιμο, προβλέψιμο και βελτιστοποιημένο. Το βλέπουμε παντού: στην εργασία, όπου η αξία συνδέεται με την παραγωγικότητα, στην εκπαίδευση, όπου η γνώση μετατρέπεται σε δεξιότητα άμεσης απόδοσης, ακόμη και στην προσωπική ζωή (...) Αυτό που συμβαίνει σήμερα είναι οι άνθρωποι να προσπαθούν να μιμηθούν στη γλώσσα και στις επιλογές αυτό το πρότυπο. Και φυσικά κάτι το οποίο μας προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία. Το πρόβλημα είναι ότι αυτό το πρότυπο δυσκολεύεται να χωρέσει πλευρές της ανθρώπινης ζωής που δεν είναι λειτουργικές με όρους απόδοσης: την αδυναμία, τη σιωπή, το πένθος, την αμφιβολία, την ανάγκη σκέψης. Ένας άνθρωπος όμως δεν είναι μηχανισμός βελτιστοποίησης. Ο κίνδυνος είναι τελικά να περάσουμε από κοινωνίες προσώπων σε κοινωνίες απόδοσης. Και τότε η ανθρώπινη αξιοπρέπεια θα εξαρτάται όλο και περισσότερο από το πόσο χρήσιμος ή ανταγωνιστικός είναι κανείς. Η μεγάλη πρόκληση του μέλλοντος είναι αν θα μπορέσουμε να διατηρήσουμε την ανθρωπιά μας στο κέντρο της κοινωνίας, μέσα σε έναν κόσμο που οργανώνεται ολοένα και περισσότερο με λογικές αλγοριθμικής αποτελεσματικότητας» κατέληξε ο κ.Τσιρώνης._

Τις επιπτώσεις της ψευδαίσθησης που δημιουργεί ενίοτε η ΤΝ ότι είναι πρόσωπο, ανέλυσε ο θεολόγος και διευθυντής σύνταξης του επιστημονικού περιοδικού της Εκκλησίας της Ελλάδος «Θεολογία», Αλέξανδρος Κατσιάρας, συμπληρώνοντας ότι το μεγάλο πρόβλημα δεν είναι να μας δημιουργεί αυτή την ψευδαίσθηση, αλλά εμείς να είμαστε δεκτικοί, σε βαθμό που θα παραχωρήσουμε την ελευθερία μας. Οπως είπε, «η μηχανή μιμείται κι έτσι αποκτά φωνή (...) Δεν είναι όμως πρόσωπο, ούτε φωνή (...) Νομίζω ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι (...) κατά πόσο εμείς θα παραχωρήσουμε την ελευθερία μας στη μηχανή». Πρόσθεσε πως, ήδη, σε μεγάλο βαθμό, νοιώθουμε το σώμα μας σχεδόν περιττό στην καθημερινότητά μας, μη απαραίτητο, αφού δεν χρειάζεται -για παράδειγμα- ούτε να επισκεφτούμε μια τράπεζα -τα πάντα μπορούν να γίνουν μέσω διαδικτύου, στην ψηφιακή σφαίρα.

Ελευθερία, ευθύνη, εξουσία και επανάσταση

Σε ερώτημα για τη σχέση της ευθύνης με την ελευθερία, σε μια εποχή που

ανθρώπινες αποφάσεις λαμβάνονται από αλγοριθμικά συστήματα, ο Μητροπολίτης Φιλόθεος απάντησε πως η ελευθερία μας είναι ευθύνη έναντι του Θεού και του ανθρώπου. «Και ναι, σήμερα υπάρχει ο σοβαρός κίνδυνος, όπως παλαιότερα μαθαίναμε την ευθύνη σε πολιτικά και θρησκευτικά συστήματα, ν' αναθέσουμε κρίσιμες αποφάσεις της ζωής μας σε αλγόριθμους και σε μηχανικά συστήματα. Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε όμως ότι ευθύνη μας δεν μπορεί να μετατεθεί ποτέ στη μηχανή» σημείωσε. Πρόσθεσε πως ακόμη και ουσιαστικά πράγματα που αφορούν στη ζωή μας, όπως τις εντάσεις στις ανθρώπινες σχέσεις, ενδέχεται πλέον να τ' αναθέτουμε στις μηχανές, θεωρώντας ότι η ΤΝ θα τα δει με ουδετερότητα.

«Η τεχνολογία όμως δεν είναι ουδέτερη και η ευθύνη δεν μπορεί να μεταφερθεί στη μηχανή, που δεν έχει ούτε συνείδηση, ούτε ηθική κρίση. Πρέπει να κρατάμε πάντοτε εμείς τη δυνατότητα της ελευθερίας μας (...) Εμείς είμαστε εκείνοι που θα βάλουμε το όριο για τη χρήση σε αυτά τα συστήματα (...), από εμάς εξαρτάται. Συνήθως περιμένουμε η επανάσταση και η αλλαγή να έρθει από τους πάνω. Η εξουσία δεν πρόκειται ποτέ να κάνει καμία επανάσταση (...) Η αλλαγή έρχεται από τη βάση, όταν ο καθένας μπορέσει στη δική του τη ζωή να βάλει τα απαραίτητα όρια και να δρα ελεύθερος με βάση την ηθική ευθύνη. Η ΤΝ δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ως μέσο αποφυγής αυτής της προσωπικής ευθύνης» υπογράμμισε ο κ.Φιλόθεος.

Πηγή: Αλεξάνδρα Γούτα/ ΑΠΕ - ΜΠΕ

*φωτογραφίες: Aristotle Innovation Forum